

AVIZUL SAVANȚILOR „CU PRIVIRE LA SEMNIFICAȚIA DATEI DE 28 Iunie 1940”

*SCIENTISTS' REVIEW "REGARDING
THE SIGNIFICANCE OF JUNE 28TH 1940"*

The annexation of Basarabia and North Bucovina was conceived and executed by the soviet political and military headquarters as a military operation for those territories' occupancy. The mass terror regime established as a result of that act was that of a soviet occupant, and not a "liberator" one.

Evenimentele care s-au derulat cu 70 de ani în urmă pe malurile Nistrului, în special între 26 și 28 iunie 1940, revin astăzi cu o nouă forță și semnificație în atenția opiniei publice din Republica Moldova și din exteriorul statului nostru, reclamând o clarificare documentată științific și răspunsuri temeinic argumentate. Este de datoria Academiei de Științe a Moldovei să se pronunțe în această privință, în spiritul rigorilor academice și al responsabilității științifice.

Știința istorică a acceptat drept punct de plecare al acestor evenimente: Tratatul de neagresiune sovieto-german și Protocolul adițional secret, semnate la 23 august 1939 la Moscova de comisarul sovietic de externe, V. M. Molotov, și ministrul de externe al Germaniei, Joachim von Ribbentrop. Înțelegerile confidențiale sovieto-naziste au jucat un rol fatal în destinul păcii mondiale: cele două forțe ireconciliabile până la acea dată – regimul comunist sovietic și cel nazist și-au asumat statutul de arbitri ai păcii și și-au împărțit „sferele de interes” în Europa de Est. În punctul 3 al Protocolului adițional secret se arăta că „în ceea ce privește Europa de Sud-Est, partea sovietică insistă asupra interesului ei pentru Basarabia”, partea germană manifestând „o totală lipsă de interes față de aceste teritorii”. Recunoașterea „sferelor de interes” pentru o parte sau alta la înțelegerile din capitala sovietică presupunea acordarea „dreptului” de ocupație asupra unor țări întregi sau porțiuni din teritoriul unor țări aparte. Pactul sovieto-german de neagresiune și Protocolul adițional secret au deschis porțile celui de-al Doilea Război Mondial, au predeterminat distrugerea și dispariția Statului Polonez, a Țărilor Baltice independente, precum și o serie de anexări

și amputări teritoriale din contul unor țări suverane ca Finlanda și România.

Primele semnale privind intenția guvernului URSS de a redeschide „cazul Basarabiei” datează din noiembrie-decembrie 1939, atunci când României i s-a sugerat ideea încheierii unui acord de ajutor reciproc cu Moscova, după modelul celor semnate de Statele Baltice, însă împotmolirea Armatei Roșii în războiul împotriva Finlandei a avut drept efect renunțarea la acest scenariu. Guvernul sovietic a revenit asupra subiectului respectiv la 29 martie 1940, după încheierea păcii cu Finlanda. Începând cu luna aprilie, comandamentul militar sovietic a dispus redisolocarea unor importante trupe de pe frontul de operațiuni finlandez la locurile de amplasare permanentă și concentrarea unor unități noi în districtele militare Kiev și Odessa.

În mai 1940, în urma ocupării de către Germania hitleristă a unor țări europene și a atacului asupra Franței, conducerea sovietică a început preparativele concrete pentru „rezolvarea” chestiunii Basarabiei. La 3 iunie șeful statului major al districtului militar Kiev, N. F. Vatutin, a elaborat și a transmis comisarului sovietic al apărării, S. C. Timoșenko, un memoriu strict secret privind operațiunea militară împotriva României. Scopul strategic al acestei operațiuni era distrugerea statului Român, ocuparea Turciei europene și stăpânirea Dardanelor. La 13 iunie la Kremlin a avut loc o consfătuire a conducerii supreme politice și militare sovietice, la care au participat I. Stalin, V. Molotov, S. Timoșenko, B. M. Șapoșnikov, șeful Marelui Stat Major, comandanții celor două districte militare Kiev și Odessa – Jukov și Boldin și alții, la care s-a discutat operațiunea împotriva României. În consecință, a fost emisă directiva comisarului apărării și șefului Marelui Stat Major Nr. 101396/ss, conform căreia trupele sovietice plasate la frontieră cu România trebuiau, la data de 24 iunie, ora 22.00, „să fie gata de ofensivă hotărâtoare cu scopul de a distruge armata română și de a ocupa Basarabia”. **Cele trei armate (a 5-a, a 9-a și a 12-a), care urmau să atace teritoriul României, erau reunite în cadrul Frontului Sud, sub comanda generalului Jukov.** La 23 iunie Jukov raporta comisarului apărării imposibilitatea încheierii concentrării de trupe la 24 iunie, din cauza dificultăților de transport, estimând pregătirea efectivului pentru luptă către dimineața zilei de 27 iunie.

La 21 iunie, șeful Direcției Politice a Armatei Roșii, L. Z. Mehlis, a emis directiva Nr. 5285/ss cu privire la activitatea politică și de propagandă în perioada operațiunii împotriva României.

Pe plan diplomatic, urmărind realizarea pretențiilor sale asupra Basarabiei, conducerea sovietică a urmat linia înțelegerilor secrete cu Germania, din 23 august 1939. Astfel, imediat după căderea Franței, la 23 iunie 1940 Molotov i-a comunicat ambasadorului german la Moscova, von Schulenburg, intențiile sovietice de „soluționare pe cale pașnică” a problemei Basarabiei. Bucovina era inclusă în „rezolvarea” chestiunii basarabene. Dacă România nu accepta o soluție pașnică, URSS era decisă să aplice forța armată. Răspunsul părții germane a fost prezentat la 25 iunie. Germania își „onora” înțelegerea în privința Basarabiei, însă a obiectat împotriva pretențiilor sovietice asupra Bucovinei, care nu făcuse obiectul discuțiilor anterioare sovieto-germane. Pentru moment, URSS se va limita să pretindă doar partea de Nord a Bucovinei.

La 26 iunie, ora 22.00, comisarul poporului pentru afacerile externe V. Molotov l-a convocat pe ministrul plenipotențiar al României la Moscova, Gheorghe Davidescu, pentru a-i înmâna textul notei ultimative prin care URSS pretindea Basarabia și Nordul Bucovinei. Nota sovietică era plină de falșuri. În primul rând, în 1918 România nu s-a folosit de slăbiciunea Rusiei pentru a „desface” Basarabia. Parlamentul de atunci al Republicii Democratice Moldovenești (Basarabia), Sfatul Țării, a decis în mod democratic să unească Basarabia cu România. În al doilea rând, România nu putea să desfacă de la Uniunea Sovietică nimic, deoarece aceasta s-a constituit abia în 1922. În rândul al treilea, în nota ultimativă autoritățile sovietice au insinuat că Basarabia ar fi „populată în principal cu ucraineni” și că România ar fi călcat în 1918 „unitatea seculară a Basarabiei” cu RSS Ucraineană, „unitate” care nu a fost atestată niciodată în istorie.

În plus, Guvernul URSS a cerut drept „despăgubire” pentru „dominația” de 22 de ani a României în Basarabia partea de nord a Bucovinei a cărei populație ar fi fost „legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică”, un teritoriu care nu a aparținut vreodată Imperiului Rus sau Rusiei Sovietice. Sfidând realitățile istorice și etnice din Basarabia și Nordul Bucovinei, precum și o serie de angajamente asumate de Guvernul URSS pe plan internațional, ultimatumul sovietic era o mostră a mentalității și conduitei imperiale sovietice în sfera relațiilor internaționale, un exemplu de dictat și amenințare cu recurgerea la forța armată la adresa României.

Izolate pe plan internațional, strâmtorate de propriile resurse militare și economice, strivite de presiunea colosului din Răsărit și incapabile de un

efort de luciditate și curaj politic, autoritățile României au cedat în fața amenințării sovietice și au decis evacuarea Basarabiei și Nordului Bucovinei fără a opune rezistență.

La 28 iunie 1940 Basarabia și Nordul Bucovinei au fost invadate de trupele sovietice. Zeci de mii de oameni – funcționari publici, fruntași ai partidelor politice, preoți și intelectuali, profesori școlari și oameni simpli au fost nevoiți să ia drumul exodului peste Prut, pentru a se salva de urgia stalinistă. În Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța s-a instaurat un regim sovietic de ocupație, opresiv și represiv. Transplantul de sistem sovietic în teritoriile ocupate și impunerea cu forța a regimului totalitar comunist a tras o linie neagră sub firava democrație interbelică și a produs o serie de consecințe, unele mai dramatice decât altele. Numai în intervalul 1940-1941 regimul sovietic de ocupație (1) a anulat dreptul la cugetul liber și la orice libertăți democratice; (2) a aplicat teroarea în masă împotriva fruntașilor vieții publice, intelectualilor, slujitorilor cultelor, puținii rămași între Nistru și Prut, dar și a oamenilor simpli; (3) a comis nenumărate asasinat din motive de ură de clasă; (4) a silit zeci de mii de oameni, intelectuali în primul rând, să ia calea exodului forțat; (5) a deposedat de bunuri și proprietăți mii de cetățeni; (6) a format abuziv RSS Moldovenească la 2 august 1940 prin sfârtecarea teritorială a Basarabiei și desconsiderarea Constituției sovietice care prevedea doar dreptul Uniunii Sovietice de a admite noi republici în cadrul URSS, nu și de a le forma cu de la sine putere; (7) a extins asupra teritoriului din dreapta Nistrului conducerea administrației și a organizației de partid din RASSM și legislația ucraineană; (8) a promovat o politică fiscală de strangulare economică și socială a țărănimii libere; (9) a interzis alfabetul și limba română și a impus alfabetul rusesc, prin Hotărârea Consiliului Comisarilor Poporului al URSS din 11 noiembrie 1940; (10) a închis și profanat locașe de cult; (11) a anulat pe nedrept cetățenia română prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS „Cu privire la restabilirea cetățeniei sovietice de către locuitorii Basarabiei și la dobândirea ei de către locuitorii Bucovinei de Nord”, din 8 martie 1941; (12) a deportat, la 13 iunie 1941, în regiunile îndepărtate ale URSS zeci de mii de oameni nevinovați, de unde mulți nu s-au mai întors; (13) a mobilizat forțat zeci de mii de tineri pe șantierele de muncă (FZO) din URSS și în Armata sovietică; (14) a promovat o politică și o propagandă de deznaționalizare și dezumanizare a ființei umane; (15) a interzis organizațiile politice și obștești din Basarabia, inclusiv organizația

comunistă și comsomolistă basarabeană etc. Aceste nelegiuiri au continuat și după 1944.

Toate acestea s-au derulat sub lozincă „eliberării” oamenilor muncii de sub povara asuprii „burghezo-moșierești române”. Pe teza strâmbă a „eliberării sovietice” din 28 iunie 1940 s-a edificat ulterior un întreg eșafodaj istoriografic sovietic – la fel de fals și mincinos.

Documentele de arhivă, cercetările istoricilor din Republica Moldova și alte țări atestă de o manieră indubitabilă că actul din 28 iunie 1940 este o consecință directă a tranzacției sovieto-naziste din 23 august 1939 privind partajul „sferelor de influență” între cele două regimuri totalitare ale secolului XX.

Anexarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei a fost concepută și realizată de comandamentul politic și militar sovietic ca o operațiune militară de ocupare a acestor teritorii, iar regimul terorii în masă instaurat în urma acestui act a fost unul al ocupantului și nu al „eliberatorului” sovietic.

Prin urmare, data de 28 iunie 1940 consemnează o pagină neagră în istoria noastră. Această zi este începutul ocupației sovietice, începutul unor drame și tragedii fără precedent în trecutul nostru istoric. În numele unei pretinse „eliberări” sociale, regimul totalitar comunist instalat prin forța baionetelor sovietice a comis crime abominabile care trebuie făcute publice și condamnate, iar victimele regimului stalinist trebuie să fie onorate. Acesta este adevărul istoric care trebuie asumat fără ură și părtinire, ca bază pentru o reconciliere civică profundă și durabilă. Cunoașterea și asumarea adevărului istoric trebuie să consolideze societatea noastră, să contribuie la buna informare a cetățenilor și la calmarea spiritelor, la întărirea încrederii în argumentele științei academice.

Comisia de experți:

Academician Andrei Eșanu, președinte

Membru corespondent Demir Dragnev

Dr. Ion Jarcuțchi

Dr. hab. Anatol Petrencu

Dr. Anatol Țăranu

Dr. Gheorghe Nicolaev

Dr. Gheorghe Cojocaru

Dr. Mihai Tașcă

Hotărârea CSSDT al AȘM „Cu privire la semnificația datei de 28 iunie 1940”

În ultimul timp, în diverse medii din Republica Moldova se discută în contradictoriu semnificația istorică a datei de 28 iunie 1940. Drept răspuns la numeroasele solicitări privind aprecierea de pe pozițiile științei istorice a acestei date, Academia de Științe, ca cel mai înalt for științific din Republica Moldova, consideră drept o datorie a sa să ia atitudine și să aducă la cunoștința opiniei publice aprecierile comunității academice.

În urma audierii materialelor Comisiei de experți în istorie, în frunte cu academicianul Andrei Eșanu, privind semnificația datei de 28 iunie 1940, Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei

H O T Ă R Ă Ș T E:

1. Actul din 28 iunie 1940 este o consecință directă a înțelegerilor secrete sovieto-germane din 23 august 1939 privind partajul „sferelor de interes” în Estul Europei, condamnate prin Hotărârea Congresului al doilea al deputaților poporului din URSS, din 24 decembrie 1989, Hotărârea Sovietului Suprem al RSS Moldova *Cu privire la Avizul comisiei Sovietului Suprem al RSS Moldova pentru aprecierea politico-juridică a Tratatului sovieto-german de neagresiune și a Protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord* (Nr. 149-XII din 23 iunie 1990). Aceste aprecieri au fost reconfirmate în Declarația de Independență a Republicii Moldova din 27 august 1991;

2. Documentele de arhivă, cercetările istoricilor din Republica Moldova și de peste hotare demonstrează că anexarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei la 28 iunie 1940 a fost concepută și realizată de comandamentul politic și militar stalinist ca o operațiune militară de ocupare a acestor teritorii. Acesta este adevărul istoric care trebuie asumat fără ură și părtinire, ca bază pentru o reconciliere civică profundă și durabilă.

3. Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei consideră că această apreciere a datei de 28 iunie 1940 în termenii adevărului istoric nu poate fi utilizată în scopul dezbinării și confruntării societății noastre, precum și ca pretext pentru tensionarea relațiilor Republicii Moldova cu Federația Rusă și condamnă orice tentativă de speculare a adevărului istoric.

4. Comunitatea academică, având în vedere complexitatea problemelor cu care se confruntă societatea noastră, este de părerea, că fără asumarea plenară a adevărului istoric este imposibilă edificarea unei societăți europene moderne.

Chișinău, 7 iulie 2010